

Evrimci Teorinin Sosyolojik Düşünce Üzerindeki Etkileri ve Sosyobiyojoloji

*Yrd. Doç. Dr. Esra BURCU**

Özet

İnsan, yaşadığı biyolojik çevreden yararlanabilme çabasını diğer bireylerle sürdürdüğü sosyal ilişkiler çerçevesinde göstermektedir. Bu noktada biyoloji ve sosyoloji bilimlerinin birbirleriyle olan ilişkisi sergilenmektedir. 19.yy'da "Evrim Teorisiyle" bilimsel düşünceye yeni bir yön veren C. Darwin, sosyolojik düşüncenin gelişimi üzerinde de etkili olmuştur. Her iki bilim dalının birbirleriyle olan ilgisinin, insanın biyolojik bir canlı olduğu kadar sosyal bir varlık olduğu gerçeğini kabul eden sosyobiyojolojik yaklaşımla netleştiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda, çalışmada, biyoloji ve sosyoloji bilimlerinin birbirleriyle olan ilişkisi, evrimci teorinin sosyolojik düşünce üzerindeki etkileri ve sosyobiyojolojik yaklaşımın genel özellikleri üzerinde durularak incelenmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Biyoloji, Evrim Teorisi, Sosyobiyojoloji

Abstract

Men display his effort to adopt to his biological environment mainly through various social relations. At this point, the relationship between biology and sociology can be observed clearly. In the 19th century, C. Darwin, with his "Theory of Evolution" not only gave a new direction to the scientific process in general but made important influences on the growth of sociological thought, also. The relationship between sociology and biology can be detected most clearly in the sociobiological approach with its acceptance of the human being as having both biological and sociological properties. In this study, within the context of the relationship between biology and sociology, the effects of the theory of evolution on the sociological thought and general properties of sociobiological approach will be analyzed.

Key Words: Sociology, Biology, Theory of Evolution, Sociobiology

* H. Ü. Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

1. Giriş

İnsan, biyolojik, fizyolojik, psikolojik v.b. özellikleri bünyesinde taşıyan ve bir sosyal çevrede diğer insanlarla etkileşim içinde bulunan bir varlıktır. Biyolojik bir birim olarak insan, diğer canlılarda olduğu gibi yaşayabilmek için çevresine uyma zorunluluğu içinde bulunmakta, hayatını devam ettirebilmek için bir yandan üzerinde yaşadığı fiziki çevre şartlarına uyma öte yandan ise içinde yaşadığı biyolojik çevreden yararlanabilme çabasını göstermektedir. İnsan bu çabayı, birlikte yaşadığı diğer bireylerle ilişkiler kurduğu ve devam ettirdiği sosyal hayat alanı üzerinde gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hayat alanı, sosyal yapıda cereyan eden sosyal olayların, insanlar arası ilişkilerin ve hareketlerin alanıdır. Sosyal hayat alanı içinde insanlar daimi olarak sosyal ilişkiler halinde bulunmaktadır. Buna göre, biyolojik bir varlık olarak doğan fert, sosyal hayat alanında ilişkiler ağı içinde yer alan, sosyal yapının ham maddesi olarak kabul edilmektedir (Nirun 1991). Bu sosyal yapı içinde fert, doğduğu andan itibaren sosyalizasyon sürecine maruz kalmaktadır. Sosyalizasyon süreci, ferdin içinde bulunduğu grubun veya toplumun davranış normlarını, değerlerini, örflerini, adetlerini v.b. öğrenerek toplumun fonksiyonel bir üyesi haline alması gibi önemli bir işleve sahiptir. Böylece bir biyolojik varlık olarak doğan fert, sosyalizasyon süreci içinde çeşitli sosyal gruplara katılarak farklı roller ve statüler kazanmakta ve toplumsal ilişkiler ağı içerisinde bir sosyal varlık haline gelmektedir. Ancak, biyolojik bir varlıktan sosyal bir varlık haline geçen insanın, nesiller boyunca kalıtım yolu ile taşıdığı biyolojik özellikleri göz ardı edilmemelidir.

Biyolojik ve sosyal bir varlık olarak 'insan' üzerinde odaklaşan biyoloji ve sosyoloji bilimlerini birbirinden çok ayrı iki bilim dalı olarak düşünmemek gerektiği bu noktada belirginleşmekle birlikte her iki bilim dalının birbirleriyle olan ilgisi 'evrim' düşüncesinde de kendini göstermektedir.

19.y.y.'da ortaya koyduğu 'Evrimsel Teorisi' ile bilime yeni bir yaklaşım getiren Charles Darwin (1809-1882), 1859'da yayınladığı Türlerin Kökeni adlı eserinde, evrim teorisinin en önemli iki özelliğini 'en iyi uyum yapanın ayakta kalması' ve 'değişmenin basitten karmaşığa doğru olduğu' şeklinde belirtmiştir. Darwin'in zamanla kendi adı ile anılan 'Evrimsel Teorisi' fen bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimlerin de çeşitli dallarında etkili olmuştur.

Darwin'in Türlerin Kökeni adlı eserinde, evrim teorisinin temel varsayımları şöyle özetlenebilir (Demirsoy 1984:471):

- i- Canlılar ayakta kalabilmek için yaşam kavgası vermek zorundadırlar.
- ii- İyi uyum yapabilecek özellikleri taşıyan canlıların çoğu yaşamlarını sürdürür. İyi uyum yapamayanlar ise ortadan kalkar.
- iii- Çevre koşulları bir bölgeden diğerine değiştiği için özelliklerin seçimi her bölgede ve koşulda farklıdır. Canlılardaki varyasyonlar bu şekilde uzun süre saklanabilir ve yeterli bir zaman süreci içerisinde yeni türlere dönüşebilir.

Evrim teorisinin bu genel varsayımlarından da anlaşılacağı üzere evrimi değişme ve gelişme süreci olarak kabul eden Darwin, evrimde en önemli gücün 'doğal seçim' olduğu üzerinde durmuştur. Canlıların varolması için mücadele içinde olması gerektiği ve en iyi uyum yapanın hayatta kaldığı Darwin'in teorisinin en önemli kabulleridir. Ayrıca Darwin teorisinde, en iyi uyum yapanın mutlaka en güçlü olarak kabul edilmemesi gerektiğini ve işbirliğine dayalı bir çevrede en iyi uyumun en iyi işbirliği ile gerçekleştiğini kabul etmiştir.

19.y.y.'da Darwin'le birlikte şekillenen evrim düşüncesinin ilk çağlarda bazı filozofların görüşlerinde yer aldığı bilinmektedir. Örneğin, doğa felsefecisi Thales, canlı olan her şeyin değiştiğini türlü biçimlere girdiğini kabul ederken, evreni boyuna akan bir süreç olarak gören Herakleitos başı sonu olmayan bir değişimin hakim olduğunu ve yer yüzündeki tüm canlıların yeni şekillere doğru evrimleştiğini kabul etmiştir. Aristo da yaşadığı bölgedeki canlıları onların gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırma çabası içinde olmuştur (Gökberk 1985).

2. Evrimci Teorinin Sosyolojik Düşünce Üzerindeki Etkileri

Sosyolojide klasik organizmacı yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri olan Auguste Comte (1789-1856), matematik, astronomi, fizik, kimya, biyoloji ve sosyoloji olarak yaptığı bilim sınıflamasında, biyolojinin sosyolojiyi hazırlayan bir bilim olduğunu kabul etmiştir. Toplumun organik bir bütün olduğunu ve toplumdaki değişimin bir hat üzerinde gerçekleştiğini belirten Comte, değişimde evrimci görüşün temelini atmıştır. Ona göre, toplum yaşayan bir organizmadır ve organizmaların değişmesi gibi toplum da değişmektedir. Sosyolojide, sosyal statik ve sosyal dinamik ayrımı yapan Comte, bu sınıflandırmasını biyolojiden almış, sosyal statik, toplumun varolan koşullarını kapsadığını, sosyal dinamiğin ise toplumun değişen koşullarını incelediğini belirtmiştir. Sosyal statik temelinde düzen varken, sosyal dinamikte esas olan unsur ilerlemedir. Sosyal dinamik, toplumun evrimi ve gelişimi ile aynı anlama gelen bir sosyal ilerlemeyi kapsamaktadır. (Timasheff 1967:123)

Bir İngiliz sosyolog olan Herbert Spencer (1830-1903) ise, Darwinci evrimsel perspektiften oldukça fazla etkilenmiş ve biyolojik evrim süreçlerini topluma uygulamak istemiştir. Comte gibi toplumu yaşayan bir organizma olarak düşünen Spencer'a göre toplumlar ile yaşayan organizmalar yani sosyal organizmalar ile bireysel organizmalar arasında benzerlikler vardır. Buna göre, bireysel organizmaların büyümesi ve gelişmesi gibi sosyal organizmalar da büyür ve gelişir. Aynı zamanda bu tür büyüme ve gelişme, toplum ve organizmaların kompleksliğini artırır. Hem bireysel organizmanın ve hem de sosyal organizmaların yapılarında farklılaşmanın artması her ikisinin fonksiyonlarında da farklılaşmayı artırmaktadır. Spencer bu tip benzerlikleri organizma ve topluma uygularken, bu iki yapı arasındaki farklılıkların olduğunu da vurgulamıştır. Bu farklılıklar

şöyle özetlenebilir (Ritzer 1983:223): Spencer'a göre, organizmadaki parçalar bütünü yararı için varken toplumda ise bütün, sadece bireylerin yararı için vardır. Öte yandan organizmayı oluşturan parçalar, toplumu oluşturanlara oranla daha sıkı bir bütünü oluşturur. Son olarak ise, organizmanın bilinci bütünü bir küçük parçasında toplanırken, toplumda ise bilinç bireysel üyelere yayılmıştır. (Ritzer 1983:223)

Evrimi bir evrensel süreç olarak gören Spencer, Darwin'in biyolojik evrim teorisini bir sosyo-kültürel modele oturtmak istemiştir. Spencer'ın Principles of Sociology adlı eseri, onun biyolojik ve sosyal evrim arasında yaptığı benzerlikleri ve farklılıkları kapsamaktadır. Spencer, toplumun evrim sürecinde değişmesi ve gelişmesi ile birlikte onun hem kendi içinde hem de dış çevreyle ilişkisinde uyuma yöneldiğini ifade etmiştir. Ona göre, kompleks toplumlarda, toplumu oluşturan her bir unsurun fonksiyonları giderek ihtisaslaşmaktadır (Bee 1974:46). Ayrıca, Spencer Darwin'in en güçlü olanın ayakta kalması şeklinde ifadelendirilen 'doğal seçim' (natural selection) yasasını toplumlara uygulamak istemiştir. Spencer, biyolojik bir varlığın ayakta kalabilmesi için güçlü olması gerektiği gibi toplumların da varlığını koruyabilmesi ve sürdürebilmesi için en iyi aletlere ve silahlara sahip olarak kendilerini yaşatma ve sürdürme çabasında olduklarını belirtmiştir (Bee 1974:43-44).

Toplumların hayatında tıpkı canlı varlıklar gibi farklı dönemlerin varolduğuna inanan Oswald Spengler ise, toplumu bir organizma olarak kabul etmiş ve toplumların da doğup, gelişip, öldüklerini belirtmiştir. Spengler (1973:17), insanlarla diğer canlı varlıklar arasındaki farkların, insanın 'yaşama tekniğinin' üstünlüğünden ileri geldiğini kabul etmiştir. Ona göre;

'Kendine ait olan eli, silahı ve düşüncesiyle teçhiz edilen insan, bir yaratıcı olabilmiştir. Hayvanların bütün yaptıkları soy faaliyetlerinin sınırları içinde kalmakta ve onların hayatlarını, hiç bir zaman zenginleştirmemektedir. Buna karşılık insan denen yaratıcı hayvan, yeryüzüne icatçı bir düşünce ve aksiyon bolluğu yaymıştır (Spengler 1973:52-53).'

Klasik organizmacılar arasında önemli bir yere sahip olan Emile Durkheim (1858-1917) da toplumu organik bir bütün olarak görmüştür. Toplumsal sınıflamasını 'mekanik dayanışmalı toplumlar' ve 'organik dayanışmalı toplumlar' olarak yapan Durkheim'da toplumların homojenlikten heterojenliğe doğru geliştiği düşüncesi önemli rol oynamıştır. Zira, mekanik dayanışmalı toplumlar, az gelişmiş, toplumsal vicdanın hakim olduğu, organik dayanışmalı toplumlar ise, iş bölümünün hakim olduğu daha karmaşık toplumlardır. En iyi uyumun en iyi iş bölümü ile gerçekleştiğini kabul eden Darwinci yaklaşımla benzerlik içinde Durkheim, iş bölümünün artmasıyla bireylerin topluma bağ-

landığını ve aynı zamanda emeğin de ihtisaslaşması ile bireyin daha da bağımsızlaştığını belirtmiştir (Truzzi 1971:133-143). Sosyal evrim, ilkel toplumdaki mekaniksel dayanışmadan endüstriyel toplumdaki organik dayanışmaya doğru bir hareketlilik şeklindedir. Durkheim, ilkel toplumlarda, hakim olan kolektif vicdanın bu evrim sürecinde zamanla yerini organik dayanışmaya bıraktığını ifade etmiştir (Wallace 1974:20-22).

Spencer'ın ve dolayısıyla Darwin'in görüşlerinden etkilenen antropolog ve sosyolog Bronislaw Malinowski (1881-1955), kültürün öncelikle biyolojik gereksinimlerini karşılama amacına yönelik olarak ortaya çıktığını kabul etmiştir. Malinowski, cinsiyet ve açlık gibi biyolojik olarak belirlenmiş doğuştan gelen gereksinimler üzerinde durmuştur. Malinowski (Abrahamson 1990:25)'ye göre karşılanmaları zorunlu olan bu dürtüler, kültürel ve sosyal örgütlenme değişkenlerine sınır getirirler. Daha farklı bir ifade ile, bir toplumda bu dürtüler için önlemler alınmalıdır. İnsanın beslenme, üreme ve sağlığını koruma gereksinimlerinden doğan sorunlar çözümlenmelidir. Böylece kültür temel insani gereksinimleri tatmin etmek için işleyişte bulunan kurumlar toplamıdır (Abrahamson 1990:25).

Klasik organizmacı teorisyenlerin temel düşüncelerine zemin oluşturan evrim teorisi etkilerini çağdaş sosyolojik yaklaşımlarda da göstermiştir. Yapısal-fonksiyonalist yaklaşımın önemli bir temsilcisi olan Talcott Parsons (1902-1979), bir sistem olarak toplum analizi yapmak istemiştir. Parsons, sosyo-kültürel evrimin, organik evrimde de olduğu gibi basit biçimlerden gittikçe daha karmaşık biçimlere doğru ilerleyen bir farklılaşma olduğunu ifade etmiş, bu alandaki ilk kavrayışın tersine, evrimin tanımlanabilir tek bir hat üzerinde olmadığını, her düzeyin farklı biçim ve tipleri içeren bir biçimde ilerlediğini belirtmiştir (Poloma 1993:147). Yapısal-fonksiyonalizmin sibernetik tipini betimleyen ve sistem teorisini sosyolojiye uygulayan Walter Buckley (1927) ise, toplumu alt sistemler grubu olarak görür. Bu alt sistemler, yapı ve süreç denge ve evrimden oluşmaktadır. Bu alt sistemlerin temelinde de biyolojik birey bulunmaktadır (Kinloch 1977:200).

Darwin'in teorisinin ortaya çıkmasından yaklaşık dört asır önce yaşayan, evrim düşüncesini topluma uygulamaya çalışan ve sosyolojide klasik çatışmacı yaklaşım içinde kabul edilen ünlü sosyologlardan biri de A. İbn-i Haldun (1332-1406)'dur. İbn-i Haldun (Martindale 1960:131-132), toplumların değiştiklerini belirtmiş, insanların ve grupların özellikle göç yoluyla kurdukları etkileşimlerle evrimleştiğini ifade etmiştir. Toplumlar, göçebe halden doğal kanunların üstesinden geldikçe uzaklaşmakta ve yerleşik düzene geçmektedir. Toplumların bu evrimi bir mücadele-bir yaşam savaşı-sürecini içermektedir. İbn-i Haldun ünlü eseri Mukaddime'de (1968:370-371);

'Herhangi bir devlet ve hükümetin idaresi kahr ve şiddete dayanır.
Devlet idaresini ele geçirenler, ancak kahr ve şiddetle düşmanları-

nı yendikten ve diğer kavimler onlara boyun eğerek onların haki-
miyetine baş eğdikten sonra, o devleti kurmuşlardır.’

ifadesinde bulunmuştur. Buna göre o, değişimin özüne çatışmayı koyarken insanların her zaman doğa güçleri ile ve devamlılıklarını sağlamak için diğer insanlarla bir mücadele içinde olduğunu kabul etmiştir.

Çatışmayı toplumun bir gerçeği olarak kabul eden Marx, Park, Pareto gibi sosyologlar da toplumu bir bütün olarak görmekte ve toplumu tıpkı bir organizma gibi, kurumları ve yapısal düzenlemeleri ile bir sistem olarak ele almaktadırlar. Bu sosyologlar, sosyal yaşamı mütemediyen biçimden biçime sokan değişme süreci ile ilgilenmişlerdir. Toplumdaki değişme, toplumun, temel maddi ihtiyaçları elde etmek için mücadele eden ve bu amaçla birbirleriyle rekabet halinde olan gruplardan oluşmasına bağlanmaktadır. Çatışmacı yaklaşımda, Darwin’in ‘yaşam mücadelesi verme’ ve ‘en güçlü olanın ayakta kalması’ şeklindeki temel kabulleri etkili olmuştur. Zira, çatışmacı yaklaşımın temel varsayımı, toplumda insanın ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların yetersiz olduğu şeklindedir (Zandin 1993:57-58). Çatışma, sosyal yaşamın temel bir özelliği, toplum ise parçaları birbirleri ile ilişkili bir sistemdir. Nitekim Marx, insanı, toplumda diğer insanlarla bir takım çıkar ilişkilerine giren ve bu ilişkilerin farkında olan bir sosyal hayvan (social animal) olarak görmüştür (Bee 1977:33). Son olarak, çatışmacı yaklaşım içinde bulunan birçok sosyolog, toplumların evrim süreci içinde çeşitli aşamalardan geçtiğini belirterek, toplumların canlı organizmalar gibi dinamik bir yapı içinde devamlı değiştiklerini kabul etmişlerdir. Özellikle Dahrendorf, Mills, Coser gibi çağdaş çatışma teorilerinin temsilcileri, rekabet eden gruplar ya da çıkarların bir sistemini temsil eden toplumun değişmesinde, sosyal uyumun ve sosyal evrimin daha fazla ilerlemesinde sosyal çatışmanın önemi üzerinde durmuşlardır (Kinloch 1977:245).

Sosyoloji teorileri içinde önemli yere sahip olan sosyal davranışçı teoriler ise, daha çok birey ve bireyler arası etkileşimler üzerinde yoğunlaşmıştır. Mead, Cooley, Sumner, Simmel gibi sosyal davranışçı yaklaşım içinde bulunan sosyologlar, toplumsal değişmeyi en küçük düzeyde bireye indirgemişler, toplumsal değişmede bireyin temel kişilik özellikleri üzerinde durmuşlardır. Bireyin bireyle ve toplumla olan etkileşiminde, bireyin kişilik özellikleri, duyguları, güdülere en önemli unsurlarıdır. Örneğin, Simmel insanın içgüdüleri, Sumner insanın tabii yaradılışından gelen motivleri üzerinde yoğunlaşmıştır. O, sosyolojiyi, toplumu kişiler arası düzeyde ele alan ve toplumun evrimsel kanunlarını inceleyen bir bilim dalı olarak kabul etmiştir. Sumner, Comte ve Spencer gibi toplumun evrimsel kanunlarını ortaya koymaya çalışmış ve toplum yaşamı için gerekli olan kuralın en uygun ve en güçlü olanın yaşamda kalması şeklinde olduğunu belirtmiştir. Sumner insanın hayvan atalarından getirdiği bir takım içgüdülerin ışığı altında, insan soyunun sınıma/yanılma ile grup davranış türlerini, alışkanlıklarını ve varolma sa-

vaşından başarı ile çıkmalarını sağlayan davranışlar geliştirdiğini ileri sürmüştür. Sumner, insanlık tarihini bireyler, sınıflar ve gruplar arasında sürekli bir savaş olarak görmüştür. Öte yandan Mead, insan davranışlarını, hayvan davranışlarından ayıran özellikler üzerinde yoğunlaşırken o, önemle insanın zihin kapasitesi ile kullandığı 'dil' üzerinde durmuştur (Ritzer 1983:293). Hayvanlar herhangi bir uyarıcıya dolaysız tepkiler göstererek yalın jestler yolu ile iletişim kurarlarken, insanlar bir içeriği olan yani çeşitli kişilerin katıldığı bir içerik taşıyan dil sembolleriyle ve anlam taşıyan jest ve mimikler yolu ile iletişim kurmaktadır. Bu tür anlamlı jestler ya da semboller bireyin başkasından beklediği tepkinin kendi içinde doğmasına, bir başkasının rolünü üstlenmesine başkaları gibi davranma eğilimine olanak vermekte, böylece 'sosyal benlik' oluşmaktadır (Cosser ve Rosenberg 1964:101-104). Toplumu organik bir sistem olarak gören Simmel de toplum tanımında evrim düşüncesinde yoğunlaşmıştır. Toplum, aralarında etkileşimin olduğu bireylerden oluşan ve bireylerin işbirliği ve rekabet içgüdüleri ile toplumsal evrimin ortaya çıktığı çatışmanın yer aldığı bir yapıdır. Evrim, değişme ve çatışmanın kaçınılmaz olduğunu belirten Simmel, bu süreçlerin temeline, gereksinme, nefret, kıskançlık, istek ve özelemler gibi temel içgüdüleri koymuştur (Cosser ve Rosenberg 1964:201).

3. Sosyobiyojik Yaklaşımın Temel Özellikleri

Sosyolojinin biyoloji ile olan yakınlığı bu noktalarda kısaca özetlendikten sonra her iki bilim dalının birbirleriyle olan ilgisini daha da netleştiren ve bu ilgi temeline dayalı olarak sosyolojide alternatif yaklaşımlardan biri olarak ortaya çıkan sosyobiyojinin genel özellikleri şöyle ifade edilebilir:

İnsanın biyolojik bir yaratık olduğu kadar sosyal bir varlık olduğu gerçeğini kabul eden sosyobiyojik yaklaşımda, insan davranışının biyolojik temelini inceleme üzerinde odaklaşmıştır. Bu yaklaşım içinde özellikle son yıllarda toplumu oluşturan fertlerin biyolojik bir varlık olmasından ziyade onların sosyal davranışlarının biyolojik temeli göz önünde bulundurulmuştur. Bu kavramı ilk kullananlardan ve sosyoloji ile ilişkisini kuranlardan biri bir zoolog olan Edward O.Wilson'dır.

Edward O.Wilson'ın *Sociology: The New Synthesis And On Human Nature* (1978) adlı kitabı insan davranışı üzerinde biyolojik etkilerin önemi ile ilgilenen ilk eser niteliği taşımaktadır. Sosyobiyojiji, 'tüm sosyal davranış formlarının biyolojik temelini sistematik olarak incelenmesi' şeklinde tanımlayan Wilson, sosyobiyojiji, bütün organizmaları ve dolayısıyla insanı kapsayan melez bir disiplin olarak kabul etmiştir. Buna göre, sosyobiyojiji, bünyesinde davranış örüntülerinin bütününe naturalistik biçimde inceleyen etolojiji, organizmaların çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen ekolojiji ve bütün toplumların biyolojik özelliklerini inceleyerek genel prensipleri ortaya çıkarmaya çalışan genetiği kapsayan melez bir disiplindir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere Wilson, sosyobiyojiji, bütün toplumu geniş bir mikroskoba yerleştirerek inceleyen bir bilim

olarak görmüştür (McCaghy 1985:37). Aslında Wilson'ın çalışması, hayvan topluluklarının özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu toplulukların yönetimi, ast-üst ilişkisi, yaşadıkları bölgelere ait kuralları ve atalarının özellikleri incelenmiştir. Wilson'ın çalışmasına benzer bir çalışma da sosyobiyojolojik yaklaşımın temsilcilerinden sayılan Fox'un çalışmasıdır. Fox, insanlar ve hayvanlar arasında benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durmuş, insanları hayvanlardan, onların kültürel olmaları açısından ayırmıştır. Fox'a göre, insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için zekalarını kullanan ve geliştiren, evrimselleşerek gelişen iki ayaklı canlılardır (Wallace ve Wolf 1991:347-348). Wilson ve Fox'un çalışmaları, insan davranışının açıklanmasına farklı boyutlar getiren sosyobiyojinin gelişmesi açısından önemli sayılabilir.

Tüm sosyal davranışların biyolojik temellerinin olduğu ve bunların sistematik bir biçimde incelenmesi gerektiği düşüncesine hakim olan sosyobiyojolojik yaklaşımda 'gen'lerin önemi vurgulanmıştır. Sosyal davranışın biyolojik temelini incelenmesinde genlerin önemli rolü olduğunu belirten sosyobiyojologlar, kendilerini herşeyin sebebinin genlere bağlandığı ve herşeyin açıklanmasının genlerle yapıldığı determinist bir yaklaşım içine sokmaktan da alıkoymaya çalışmışlardır. Onlara göre, sosyal davranışın biyolojik temelinde genler önemli rol almakla birlikte yaşanan sosyal çevre de göz ardı edilmemelidir.

Sosyobiyojolojik yaklaşımda, öğrenmenin insan davranışlarında çok önemli bir yere sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu noktada genler üzerinde duran sosyobiyojologlar, hayvanların ve insanların davranışlarında belirli bir evrimsel köken olduğu, bu canlılarda, atalarından gelen yeni genlerle taşınmış olan ve giderek gelişmiş formlara doğru yönelmiş davranış şekillerinin bulunduğu kabul edilmiştir. Evrim sürecinde organizma ilerlerken zekanın gelişmişliği oranında öğrenilmiş davranışlarda da gelişme olmaktadır. Ancak burada çevreye uyumun yapıldığı ve bu esnada davranış şekillerinde de uygun biçimde değişmelerin olduğu unutulmamalıdır. İnsanların davranışlarının açıklanmasında biyolojiyi kullanma çabası içinde olan Wilson, insanın sosyal davranışlarının genetik olarak belirlendiğini varsaymıştır. Biyojinin büyük oranda insanın öğrenme potansiyelini tanımladığını belirten Wilson'a göre, insan zihni basit anlamda, kayıt yapan tecrübeleri birleştirip, özümseyen böylece davranışların kodlandığı boş bir alan değildir. İnsan zihni, biyolojik olarak yani atalarından gelen genlere bağlı olarak belirli tecrübeleri kabul ederken diğerlerini reddedecek şekilde programlanmıştır (McCaghy 1985:37).

Sosyobiyojolojik yaklaşımda, insan türünün evrimin bir ürünü olduğu ve bu süreç içinde nesiller arası bilgi aktarımının çok büyük oranının genler tarafından gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, genlerin toplum içinde çevre kadar önemli bir rol oynadığını öne sürerek davranışın biyolojik bir kökene sahip olduğunu belirtmektedir (Wallace ve Wolf 1991:348). Hayvanların ve insanların hayatta kalmak ve yaşamlarını sürdürmek için en sık sergiledikleri davranış şekilleri üzerinde duran sosyobiyojologlar,

yüzyıllardan beri çoğalarak yaşamlarını sürdüren hayvanlar ve insanların genetik olarak kodlanmış özellikleri ile aktüel davranışlarını kazandıklarını öne sürmektedirler. Zira, günlük sosyal davranışların temelinde biyolojik faktörler-özellikle genler-bulunmaktadır. Sosyobiolojik yaklaşıma göre, eğer bu davranışlar sosyal etkilerden uzak tutulursa muhtemelen büyük değişiklikler göstermeyeceklerdir. Bu nedenle davranışların açıklanmasında hem biyolojik hem de sosyolojik faktörler üzerinde durulmalıdır (Hess, Markson ve Stein 1988:23).

Sosyobiolojik yaklaşımda, Darwin'in 'doğal seçim teorisi' kullanılarak davranış açıklanmaya çalışılmıştır. Daha önce vurgulandığı üzere bu teori hayatta kalabilmek ve yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla her canlının ki en başta insanın kendileri için faydalı kaynakları elde edebilmek için başarılı ve dengeli bir rekabete girme-rekabet içinde olma durumunu ifade etmektedir.

Doğal seçim teorisine göre, organizmanın anotimisi ve onun davranışı evrim süreci içinde doğal ayıklanma yoluyla ortaya çıkmaktadır. Her davranışsal fenotip, çevresel şartlar ve genotip arasındaki etkileşimin sonucudur. Sosyobiologlar, biyolojik faktörlerin ve genetik etkilemelerin olası davranışlarının sınırını belirlediği şeklindeki görüşün aksine, bu sınırların ve davranışsal eğilimlerin evrim sonucu ortaya çıktığını kabul etmektedirler. Onlar, doğal seçim şartları içinde davranışlarının özelliklerinin neler olduğunu anlamak gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyobiolojik yaklaşımda, kültür, çevreyi kapsayan bir bütündür. Kültür, biyolojik evrimden ayrı düşünülmemelidir. Zira, kültür biyolojik çevre dışında gelişse de onunla içiçe ve kaynaşmış bir biçimde yer almaktadır. Doğal seçim teorisinde değişen şartlara uyum ve kültürel geleneklerin gelişmesi üzerinde odaklaşmıştır. İçgüdüsel davranışların, genetik materyallerin değişmesine oranla kültürel gelenekler daha yavaş değişmektedir. Kültürel aktivitelerin geliştirilmesinde, beynin/zekanın kullanılması, geliştirilmesi ve bunun nesilden nesile aktarılması önemlidir. Daha açık bir ifade ile, sosyobiolojik yaklaşımda, kültürün gelişmesi doğal seçim süreci içerisinde yaşamını devam ettirme amacıyla olan insanın beynini/zekasını kullanmasına ve zihinsel faaliyetlerini geliştirmesine bağlıdır. Örneğin, insan kendi kültürüne mal ettiği birçok maddi kültür unsurlarını, zekasını kullanarak kendisine faydalı olması amacıyla üretmiştir (Wallace ve Wolf 1991:348-349). Darwin'in doğal seçim teorisini insan davranışının açıklanmasında sosyolojik ağırlıklı olarak bu şekilde yorumlayan sosyobiologlar, biyolojik ağırlıklı olarak bu teoride kabul edilen en önemli gerçeğin hayatta kalmada ve yaşamın sürdürülmesinde temel birimin 'gen' olduğunu vurgulamışlardır. Zira, genlerin en önemli özelliği kendi kendine üretme, çoğaltma gücüne sahip olmasıdır. Yaşamını sürdürmesinde önemli bir rol oynayan gene sahip bir organizma, taşıdığı gen sayesinde derece derece/yavaş yavaş yayılacaktır. Böylece ilk kuşaktan son kuşağa kadar genler bir miras gibi taşınacaktır. Organizma taşıdığı genler sayesinde çoğalacaktır.

Son yıllarda sosyal bilimciler kendi disiplinlerini sosyobiolojik yaklaşımla bütünleştirici çabalar sarfettikleri çalışmalar yapmışlardır. Sosyal bilimciler kültürün ve kül-

türel evrimin açıklanmasında Neo-Darwinist kavramları kullanmayı denemişler ve sosyal yaşamın sınırlarını belirleyen ve düzenleyen biyolojik ve çevresel faktörlerin açıklanması üzerinde yoğunlaşmışlardır. Biyolojiyi ve sosyolojiyi, sosyobiyojji içinde bir senteze oturtmak isteyen en önemli temsilcilerden biri sosyolog Alice Rossi ve diğeri psikolog ve istatistikçi olan Donald Campbell'dir.

D.Campbell, doğal seçim teorisinin kültür içinde geçerli olduğunu belirterek, kültürün evrimsel uyumun bir ürünü olarak yığılmalı biçimde geliştiğini ifade etmiştir. Buna göre insan toplumu, biyolojik ve kültürel evrimin bir sonucudur. Campbell, tüm bu düşüncelerini 'ikili miras teorisi' ile açıklamak istemiştir. Ona göre kültürel ya da sosyal evrim, güçlü olanın hayatta kaldığı, doğal seçimin devamlı olduğu biyolojik evrim sürecinde, genetik rekabetin bir sonucu olarak ayakta kalan ferdin bencil isteklerine, eğilimlerine karşı ortaya çıkan bir evrimdir (Wallace ve Wolf 1991:356-357). A.Rossi ise, 1983'te American Sociological Association dergisinde yayınladığı makalesinde, aile sosyolojisi ile ilgili hiçbir teorinin insanın atalarının açıklanması ve tanımlanmasında yeterli olmadığını belirtmiştir. Rossi, özellikle aile sosyolojisi ile ilgili teorilerin sosyolojik ve biyolojik durumları bütünleştirici yönde olması gerektiğini belirtmiştir. Rossi (Wallace ve Wolf 1991:359), insanların çoğalması ve çocukların yetiştirilmesi konularında biyolojik ve sosyolojik durumların bir sentezinin yapılabileceğini önemle vurgulamıştır. Sosyobiyojjik yaklaşım içinde aile ile ilgili çalışmalarında Rossi, cinsiyet üzerinde durmuş, sosyal davranış, tecrübe, üreme ve cinsel kimlik arasındaki kompleks ilişkiler ve değişme üzerinde durmuştur. Rossi cinsler arasındaki davranış farklılıklarını kültürel belirleyicilere bağlı olarak açıklamanın tek başına yeterli olmayacağını belirterek biyolojik belirleyiciler üzerinde de durmak gerektiğini ifade etmiştir. Örneğin, ergenlik çağında bireyin başkalarından farklı belirli davranışlarda bulunmasında hormonların rolü büyüktür. Genç erkeklerde 'testosterone' denilen erkeklik hormonu ile saldırganlık arasında yüksek bir korelasyon bulunmaktadır. Hormonlar, bireyin (ergenin), çevresine, ailesine, topluma yönelik davranışlarının uyumluluğunun belirlenmesinde en önemli biyolojik faktörlerden biridir. R.D.Alexander ise (Büyükdura 1987:33-34), *Evolution, Human Behavior And Determinism* (1976) adlı çalışmasında, insan topluluklarında görülen çeşitli aile yapılarının biyolojik uyum prensibine uygun olarak biçimlendiğini belirtmiş ve akraba evliliğinin belirlenmesindeki faktörler üzerinde durmuştur. Diğer sosyobiyojloglar gibi o da, her sosyal davranış biçiminin birey seçimi ile biçimlenmiş genlerden kaynaklandığına inanmıştır. Öte yandan Wilson da (McCaghy 1985:37-38), sapan davranışların açıklanmasında biyolojiyi kullanma çabası içine girmiştir. Wilson, sapan davranış formu olarak ele aldığı incest'i (fücur'u) sosyobiyojjik yaklaşım içinde açıklamak istemiş ve daha çok bu tip bir sapan davranışta bulunmanın toplum için ve insanlık için yaratacağı sonuçlar üzerinde durmuştur. Wilson, sosyobiyojjik açıklamasında, incest sonucu bebek ölüm oranlarının yükselmesi, zihni ve fiziksel özürler gi-

bi genetik bozuklukların ortaya çıkacağını ifade ederken, incest'e karşı kültürel nefretin varlığını ve bu tür sapan davranışı engellemek için toplum tarafından ortaya konulan yaptırımları da göz ardı etmemiştir. Ancak yine de Wilson, incest'in doğurduğu sonuçların, bu davranışla ilgili toplumsal yaptırımların ortaya çıkmasında önemli rol oynadığını vurgulamıştır. Wilson, incest'ten kaçınmanın gelecek nesillere bir çok genin bozulmadan geçmesini sağlama ve böylece fertlerin genetik kabiliyetlerini koruma gibi önemli sonuçlar oluşturacağını kabul etmiştir.

Yukarıdaki açıklamalara paralel olarak sosyobiolojinin temel kabullerini şöyle özetleyebiliriz (Akan 1990:2-3): Sosyobiolojik yaklaşıma göre, Darwin'in doğal seçimine dayanarak insan davranışları ve sosyal organizasyonun belli yönleri uyarlanmayla gelişmiştir. Darwin'in hayvanların fiziksel biçimlerinin uyarlanmasıyla ilgili evrim kuramı insan davranışlarının açıklanmasında kullanılmıştır. Diğer taraftan sosyobiologlar, cinsiyet farklılıklarının farklı üreme stratejileri ve davranışlar yarattığını kabul etmişlerdir. Bu açıdan sosyobiolojik yaklaşım, tüm sosyal olaylar özellikle sosyal roller temeline biyolojik kabulleri koymuştur.

4. Sonuç

Sosyolojik düşüncenin gelişmesinde bir bilim dalı olarak biyojinin etkileri göz ardı edilemez. Özellikle C.Darwin'in "Evrim Teorisi" sosyal hayattaki insan ilişkilerini açıklamaya çalışan klasik ve çağdaş sosyolojik yaklaşımların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Sosyal bilimlerle biyojinin bir bütünlüğü olarak ifade edilebilen sosyobioloji, temelde insan davranışlarını çeşitli biyolojik ve sosyal faktörlere bağlı olarak açıklama çabasında olmuştur. İnsan davranışlarını açıklamada zaman zaman biyolojik, zaman zaman da sosyal faktörlere ağırlık vererek teoriler geliştiren sosyobiologlara yukarıda çeşitli örnekler verilmiştir. Biyolojik ağırlıklı teoriler içinde evrim sürecine, genlere, genetik farklılıklara, nerofizyolojik faktörlere (hormonal denge, vitamin dengesi, beynin fonksiyonları gibi) önem verilerek insanların davranışları açıklanmaya çalışılmıştır (Mednick, Fox, Wilson'ın teorileri gibi). Öte yandan sosyal olgular ve sosyal davranışlar biyolojik faktörler göz ardı edilmeden sosyal faktörlere (kültür, sosyal çevre, sosyal değişme, sosyal ilişkiler gibi) ağırlık verilerek açıklanmak istenmiş (A.Rossi, Campbell, R.D.Alexander'in teorileri gibi), insanların ne tip toplumlarda nasıl yaşadıkları, birbirlerini nasıl etkiledikleri ile ilgili konularda biyolojik faktörlerin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyobioloji özellikle sosyal faktörlere ağırlık veren teorilerde sosyolojinin ve biyojinin bir sentezi olarak belirginleşmiştir. Son olarak, sosyolog Hess, Markson ve Stein'in (1988) belirlemeleri ışığında sosyolojik yaklaşım ile sosyobiolojik yaklaşım arasındaki temel farklılığın ifade edilmesi sosyobiolojik yaklaşımın daha da netleşmesi açısından önemlidir. Her iki yaklaşım arasındaki temel farklılık 'her toplumun varlığını devam ettirebilmesi

için üyelerinin çiftleşmesi ve çocuklara sahip olması gerektiği' gerçeğini ele alış biçiminde yatmaktadır. Bir sosyobiyojolog insanların çiftleşme ve üreme davranışının temelinde içgüdüsel bir zorlanmanın varlığını koymaktadır. İnsanlar ve onların genleri başarılı bir şekilde çoğalmakta ve bu tür davranma eğilimi insanlarda giderek artmaktadır. İnsanların üreme davranışlarının temelinde onları genetik olarak çoğaltmaya yönlendiren içgüdü yatmaktadır. Bir sosyolog ise, insanların çiftleşme ve üreme davranışlarının sosyal nedenlerini ortaya koymak çabasındadır. İnsanların çocuk sahibi olma ve onları yetiştirme davranışının temelinde insanın içinde yaşadığı grubun ve toplumun devamlılığını sağlama amacı yatmaktadır. Zira, böyle bir davranışla topluma/gruba yeni üyeler katılmakta, toplumun ve kültürün devamlılığı ve bütünlüğü sağlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. AKAN, V. (1990), "Sosyobiyojji: İnsan Davranışlarına İlişkin Biyolojik Belirlemci Kuramların Modern Yorumu", *Ç.Ü. Eğitim Fak. Dergisi*, Ocak, sayı-no:3, cilt no:1, 1-7, Adana.
2. ABRAHAMSON, M. (1990), *İşlevselcilik*, Çev. Nilgün Çelebi, S.Ü. Yayınları, Konya.
3. BEE; R.L. (1974), *Patterns And Processes*, The Free Press, New York.
4. BÜYÜKDURA, M.O. (1987), "Sosyobiyojji:Genlerimiz Yazgımız mı?", *Bilim Ve Sanat Dergisi*, Ocak, sayı:73, 31-40, İstanbul.
5. COSER ve ROSENBERG, (1964), *Sociological Theory*, MacMillan Comp., New York.
6. DEMİRİSOY, A. (1984), *Kalıtım Ve Evrim*, Meteksan Yay., No:11, Ankara.
7. GÖKBERK, M. (1985), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
8. HESS, MARKSON ve STEIN, (1988), *Sociology*, MacMillan Comp., New York.
9. İBN-İ HALDUN, A. (1968), *Mukaddime*, Çev.Zakir Kadiri Ugan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
10. KINLOCH, G. (1977), *Sociological Theory: Its Development And Major Paradigms*, McGraw-Hill Comp., New York.
11. MARTINDALE, D. (1960), *The Nature And Types Of Sociological Theory*, Houghton Mifflin Comp., Boston.
12. McCAGHY, C.H. (1985), *Deviant Behavior: Crime, Conflict And Interest Groups*, Collier MacMillan Pub., London.
13. NİRUN, N. (1991), *Sistemantik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
14. POLOMA, M. (1993), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev.Hayriye Erbaş, Gündoğan Yay., Ankara.
15. RITZER, G. (1983), *Sociological Theory*, Alfred Knoph Inc., New York.
16. RITZER, G. (1990), "The Current Status of Sociological Theory:The New Syntheses", *Frontiers of Social Theory*, Ed. G.Ritzer, Columbia Un.Press, New York.
17. SPENGLER, O. (1973), *İnsan Ve Teknik*, Çev. Kamil Turan, Töre-Devlet Yay., Ankara.
18. TIMASHEFF, N. (1967), *Sociological Theory: Its Nature And Growth*, Random House, New York.
19. TRUZZI, M. (1971), *Sociology*, Random House, New York.
20. WALLACE, R. ve WOLF, A. (1991), *Contemporary Sociological Theory*, Prentice Hall, New Jersey.
21. ZANDIN, J. (1993), *Sociology*, Mc Grow-Hill Inc., Toronto.